

Nieuwe teksten op nieuwe muziek

Zaterdag 8 november 2003 werd de nieuwste CD van het Nieuw LiedFonds (NLF): 'Zomerregen' gepresenteerd. Deze dag had een feestelijk tintje omdat het NLF haar 10-jarig jubileum vierde. Onder leiding van Tom Löwenthal en samen met het koor dat de CD heeft opgenomen, werd door de talrijke aanwezigen een deel van de 14 liederen van de CD ingestudeerd. De teksten zijn alle van de hand van vrouwen.

Kerk(liturgie) en wereld(concert) van de Joodse / Christelijke liturgische traditie naar individuele zingeving?

Het lijkt geen twijfel dat het NLF -met het Dominicus Muziekfonds, de Stichting Leerhuis en Liturgie en de Stichting Cantoraat Oude Kerk- voorop loopt op de weg van nieuwe, hedendaagse liturgische of - soms beter - zingevingsmuziek. 'Zomerregen' getuigt daarvan. Ook op de eerste twee CD 's van het fonds werden nieuwe, andere teksten en composities gepresenteerd dan tot dan toe op de Nederlandstalige liturgische markt waren uitgebracht. Zowel de teksten als de composities lijken zich te verwijderen, los te maken van de traditionele liturgische praktijken. De verklaring van deze ontwikkeling is niet zomaar en zonder meer dat teksten en composities van 'Zomerregen' door vrouwen zijn geschreven. Een viertal liederen werd overigens gearrangeerd door Tom Löwenthal! Geldt voor de teksten van 'Tussen de tijd' en 'Hildegard von Bingen', dat ze door vrouwen geschreven zijn, het gaat niet op voor de muziek, want de composities op die twee CD 's zijn overwegend van Löwenthal.

Steen
(Zomerregen)

tekst: M. Vasalis
muz.: Mariëtte Harinck

Verdriet kit al mijn krachten sa-men, zo - dat ik roerloos word als steen. -- Mijn he-le
wezen word ma-te - rie, een ondoordringbaar star mys-te - rie, o sla de rots, opdat ik ween. ->

Veronderstelling bij de verdere bespreking van de ontwikkelingen op het terrein van de kerk- c.q. liturgische muziek, die met de genoemde CD 's zichtbaar en hoorbaar worden, is dat het niet gaat om een ontwikkeling waarvan toevallig 'vrouwen' of 'individuen' oorzaak en bron zijn. Het gaat om de vraag wat zich in de gepresenteerde muziek laat zien en horen als voorgesteld (liturgisch) perspectief.

Een criterium voor evaluatie

Een kritische evaluatie van teksten en muziek die voor de liturgie bedoeld zijn, kan alleen tegen de achtergrond van wat als inzet, betekenis en functie van liturgie verstaan wordt. Dat invalshoeken en opvattingen daaromtrent verschillen, moge bekend zijn. Maar duidelijk is ook, dat het er toe doet hoe liturgie gezien en vorm gegeven wordt. In deze reflectie wordt een theologisch criterium gehanteerd dat uiteindelijk bepalend geacht wordt voor inhoud en vorm van liturgisch vieren. In de liturgie gaat het immers wezenlijk om de herschepping van de aanwezigen tot een (collectief) subject dat de kwaliteit heeft om de overgang van Woord naar daad, van Schriften naar maatschappij te voltrekken.

Met woorden van Oosterhuis: "Hij die alles zal zijn in allen heeft ons bestemd om, aarde, jouw aanschijn te vernieuwen"

Dat is de inzet van liturgie: het vormen van een Messiaanse gemeente die in staat is ook buiten, in de maatschappij, effectief op te staan en in verzet te komen tegen elke vorm van dood en onrecht. Daartoe worden allen aangesproken door de Woorden, de verhalen uit de Schriften. En daarover wordt gesproken en daarmee wordt ingestemd: schuld bekenkend, liederen van bevrijding zingend, biddend om het komen van het Rijk van God, profeterend en lovend, brood brekend en delend: liturgie is woord en daad tegelijk.

In de Christelijke kerken is Jezus, Christus, de voorwaarde en de weg tot deze roeping en dit handelen. Aan Jezus van Nazareth is te zien hoe Hij het Rijk Gods voltrekt in woord en daad. En het is die Jezus die ons aanbiedt en oproept zich met Hem te identificeren. Deze functie van Jezus wordt in de liturgie gevierd, overgedragen en herhaald, zodat wij daadwerkelijk zijn gemeente kunnen worden. Met alle consequenties van dien!

Inmiddels kan de (kritische) vraag gesteld worden of de liturgie van de christelijke kerken niet tot een utopisch gebeuren is geworden, dat materieel geen vorm meer krijgt, niet binnen de geloofsgemeenschap en al helemaal niet daarbuiten. Liturgie als utopische sprookjeswereld, een schuilplaats waarin je een 'goed gevoel' krijgt, waarin je beschermd bent tegen de wereld van geweld en onrecht. Liturgie lijkt geen werkelijkheidswaarde meer te hebben: opstaan tegen dood en onrecht is geen concrete utopie meer!

De teksten nader bekeken

Voor een eerste oriëntatie zijn de boekjes van de drie CD 's van het NLF bekeken onder de vraag naar uitgangspunten, doelstelling en functie van teksten en muziek. Om te beginnen daaruit een aantal citaten. Het NLF wil "... nieuwe liederen voor christelijk liturgisch gebruik die ook betekenisvol zijn voor vrouwen. Lieder die bedoeld zijn om zelf te zingen in de liturgie of zo maar": 'Tussen de tijd'. "Door deze liederen actief te gebruiken in de hedendaagse liturgie ... wil het NLF ... de vrouwelijke inbreng in de liturgie vergroten": 'Hildegard von Bingen'.

Het streven van het NLF is "... de stem van vrouwen te laten klinken in de liturgie ... (maar) waarom zouden mooie liederen beperkt moeten blijven tot liturgisch gebruik? Natuurlijk zijn ze in eerste instantie daarvoor gekozen, ... (maar) ... deze poëzie maakt terughoudend gebruik van de godsnaam en geeft veel ruimte voor een eigen invulling van het transcendente. Sommige gedichten hebben een spiritueel karakter zonder direct met een bepaalde religie geassocieerd te worden. Het wezenlijke leven wil losgezongen worden van kerken als instituten": 'Zomer-regen'. De kracht van de teksten is zonder twijfel dat ze woord geven aan diep menselijke ervaringen. Ze raken zo het persoonlijke, subjectieve beleefde van gebeurtenissen in het leven van mensen. 'Zomerregen' gaat hierin aanzienlijk verder dan de andere twee CD 's.

Kennis van en ervaring met de joodse en christelijke traditie maken het mogelijk, met minder of meer moeite, de relatie leggen tussen deze als persoonlijke gevoelde teksten en het objectieve grote verhaal van God met de mensen. Dit roept de vraag op naar een vergelijking van deze teksten met die van andere voorlopers op het gebied van kerkmuziek. Wellicht in een volgend artikel. Hoe deze liederen liturgisch bruikbaar zijn zal ieder in zijn / haar eigen situatie kunnen beoordelen.

Hoe dan ook: de teksten zijn goed geschreven, poëtisch, mystiek, spiritueel; de muziek is plezierig, aangenaam en meestentijds voor veel geloofsgemeenschappen / koren haalbaar. Als zodanig zal 'Zomerregen' velen een 'goed gevoel' geven.

